

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การผลิตเสื่อกก ของโรงเรียนนาหนังพัฒนศึกษา อำเภอโพธาราม จังหวัดหนองคาย โดยมีทั้งหมด 6 ขั้นตอนด้วยกัน ได้แก่ 1) ขั้นสำรวจความต้องการของชุมชน 2) ขั้นวางแผนพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น 3) ขั้นพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น 4) ขั้นนำหลักสูตรท้องถิ่นไปทดลองใช้ 5) ขั้นติดตามประเมินผลระหว่างปฏิบัติการ และ 6) ขั้นประเมินผลการปฏิบัติงานเมื่อสิ้นสุดกระบวนการวิจัย โดยมีกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1/2 โรงเรียนนาหนังพัฒนศึกษา อำเภอโพธาราม จังหวัดหนองคาย ที่เรียนในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2545 จำนวน 39 คน ผู้บริหาร จำนวน 1 คน ครู จำนวน 4 คน ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 39 คน ผู้มีความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น(การผลิตเสื่อกก) จำนวน 13 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 23 คน และศึกษานิเทศก์จังหวัดหนองคาย จำนวน 1 คน รวมทั้งหมดจำนวน 119 คน ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพในการรวบรวมข้อมูล โดยมีเครื่องมือ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วม หลักสูตรและแผนการจัดการเรียนรู้ แบบสอบถาม แบบวัดผลการเรียนรู้ของนักเรียน และการสนทนากลุ่ม สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ผู้วิจัยวิเคราะห์ทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยการหาความถี่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ และวิเคราะห์เนื้อหาเชิงบรรยาย การนำเสนอข้อมูลแบ่งเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปของชุมชนและโรงเรียนนาหนังพัฒนศึกษา และตอนที่ 2 ผลการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการวิจัยในแต่ละขั้น

สรุปผลการวิจัย

จากกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การผลิตเสื่อกก ของโรงเรียนนาหนังพัฒนศึกษา อำเภอโพธาราม จังหวัดหนองคาย สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปของชุมชนและโรงเรียนนาหนังพัฒนศึกษา

1. สภาพทั่วไปของชุมชน

ชุมชนตำบลนาหนัง อำเภอโพธาราม จังหวัดหนองคาย อยู่ห่างจากอำเภอเมืองจังหวัดหนองคาย ประมาณ 60 กิโลเมตร มีประชากรทั้งหมด 10,612 คน แยกเป็น ชาย จำนวน 5,147 คน

หญิง จำนวน 5,465 คน จำนวนครัวเรือน 2,156 ครัวเรือน ใน 15 หมู่บ้าน พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบน้ำท่วมถึงในฤดูฝน ลักษณะดินเป็นดินลูกรัง และดินร่วนปนทราย มีป่าไม้พุ่มขนาดเล็กสลับกับป่าโปร่ง มีแหล่งน้ำธรรมชาติที่สามารถเก็บกักน้ำได้ตลอดปีและมีต้นกกขึ้นหนาแน่น ประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะค่อนข้างยากจน เกือบร้อยละ 90 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม หลังฤดูเก็บเกี่ยว เมื่อมีเวลาว่างจะพากันจักสานและผลิตเครื่องใช้ต่างๆ เช่น การสานแข่งปลาหู การทอเสื่อ การสานกระติบข้าว การสานตะกร้า เป็นต้น ซึ่งในตำบลนาหนังมีผู้มีความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านต่างๆ อยู่มาก โดยเฉพาะการผลิตเสื่อกก ส่วนประชาชนในวัยแรงงานมักอพยพไปขายแรงงานยังต่างถิ่น และมีบางส่วนไปขายแรงงานยังต่างประเทศ ประชาชนส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ตั้งแต่ พ.ศ.2536 เป็นต้นมา เด็กที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาส่วนใหญ่จะศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาที่โรงเรียนนาหนังพัฒนาศึกษา ซึ่งเป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบล เส้นทางคมนาคมระหว่างหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นถนนลูกรัง ส่วนภายในหมู่บ้านจะเป็นทางลาดยาง และถนนคอนกรีต เนื่องจากไม่มีรถโดยสารประจำทาง ประชาชนส่วนใหญ่จึงเดินทางโดยรถจักรยานยนต์ รถสามล้อเครื่อง และรถยนต์ส่วนตัว ในตำบลนาหนังมีสถานีอนามัย 2 แห่ง มีไฟฟ้าและระบบประปาครบทุกหมู่บ้าน ประชาชนร้อยละ 99 นับถือศาสนาพุทธ ลักษณะครอบครัวมีทั้งครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย ความสัมพันธ์ในชุมชนเป็นแบบพึ่งพาอาศัยกัน ขนบธรรมเนียมประเพณีที่สำคัญได้แก่ ประเพณีวันสงกรานต์ การดูแลสุขภาพ งานแต่งงาน งานศพ บุญบั้งไฟ บุญสะเทวด บุญเข้าพรรษา-ออกพรรษา บุญข้าวจี และอื่นๆ

2. สภาพทั่วไปโรงเรียนนาหนังพัฒนาศึกษา

โรงเรียนนาหนังพัฒนาศึกษา อำเภอโพธิ์พิสัย จังหวัดหนองคาย ตั้งอยู่เลขที่ 267 หมู่ 1 บ้านนาหนัง ตำบลนาหนัง อำเภอโพธิ์พิสัย จังหวัดหนองคาย มีเนื้อที่ 31 ไร่ 2 งาน เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบลนาหนัง โดยเริ่มแรกในปี พ.ศ.2536 เปิดเป็นโรงเรียนสาขาโรงเรียนชุมพลโพธิ์พิสัย รับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ปีแรก จำนวน 80 คน ครู-อาจารย์จำนวน 3 คน ต่อมาได้รับการจัดตั้งเป็นโรงเรียนนาหนังพัฒนาศึกษา เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2539 ปัจจุบันเปิดทำการเรียนการสอนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 มีโรงเรียนประถมศึกษาในเขตพื้นที่บริการ จำนวน 8 แห่ง จาก 15 หมู่บ้าน มีข้าราชการครูประจำการ จำนวน 11 คน ลูกจ้างชั่วคราวปฏิบัติหน้าที่สอน จำนวน 5 คน ลูกจ้างประจำตำแหน่งนักการภารโรง จำนวน 1 คน ลูกจ้างชั่วคราวตำแหน่งนักการภารโรง จำนวน 1 คน มีนักเรียนทั้งหมด 506 คน แบ่งเป็นนักเรียนชาย จำนวน 221 คน นักเรียนหญิง จำนวน 285 คน ห้องเรียน จำนวน 15 ห้อง ผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เมื่อเสร็จสิ้นฤดูเก็บเกี่ยวข้าว พ่อ แม่ จะอพยพไปขายแรงงานยังต่างถิ่น การเดินทางมาโรงเรียนของนักเรียน เนื่องจากไม่มีรถโดยสารประจำทาง นักเรียนส่วนใหญ่จึงเดินทางโดยรถรับ-ส่ง ของผู้ประกอบการในชุมชน

บางส่วนเดินทางโดยรถจักรยานยนต์ รถจักรยาน ส่วนนักเรียนที่บ้านอยู่ใกล้โรงเรียนจะใช้วิธีการเดิน ปัจจุบันโรงเรียนกำลังจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยยึดตามแนวทางหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

ตอนที่ 2 ผลการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการวิจัยในแต่ละชั้น

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการทั้งหมด 6 ขั้นตอนด้วย ซึ่งสรุปผลได้ดังนี้

1. ผลการมีส่วนร่วมชั้นสำรวจความต้องการของชุมชน

ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียน ผู้นำชุมชน ผู้มีความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และศึกษานิเทศก์จังหวัดหนองคาย ต่างให้ความร่วมมือในการแสดงความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะต่างๆ เป็นอย่างดี โดยทั้งหมดให้ความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่า ต้องการให้โรงเรียนนาหนังพัฒนศึกษา นำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง การผลิตเสื่อกก มาใช้ใน โรงเรียน โดยให้เหตุผลว่า โรงเรียนและชุมชน มีสภาพที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีพื้นที่กว้างขวาง มีทรัพยากรดินกอกที่เพียงพอ และมีผู้มีความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านการผลิตเสื่อกกที่สามารถถ่ายทอดความรู้ให้บุตรหลานได้ เป็นการให้นักเรียนได้เรียนรู้จากสิ่งใกล้ตัวและสอดคล้องกับความถนัดและความสนใจของนักเรียน สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยอาจถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้ปกครอง และเพื่อนบ้านคนอื่นต่อไปได้ นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมการประกอบอาชีพ การใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ วัสดุ-อุปกรณ์มีอยู่ในท้องถิ่นหาง่ายและประหยัดค่าใช้จ่าย ที่สำคัญเป็นการส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปะวัฒนธรรมของท้องถิ่น โดยผู้บริหาร ครู และศึกษานิเทศก์ ยินดีให้ความร่วมมือในด้านการวางแผนพัฒนาหลักสูตร งบประมาณ วัสดุ-อุปกรณ์ เป็นผู้สอน ให้คำปรึกษา ตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร และประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน ส่วนผู้มีความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น(การผลิตเสื่อกก) มีความยินดีที่จะร่วมเป็นวิทยากรท้องถิ่นเพื่อถ่ายทอดความรู้ให้แก่ นักเรียน ปรึกษาวัสดุ-อุปกรณ์ และประเมินผล ผู้นำชุมชนยินดีให้ความร่วมมือในด้านการสนับสนุนงบประมาณ วัสดุ-อุปกรณ์ ส่วนผู้ปกครอง นักเรียนยินดีในการสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ยกเว้นเรื่องงบประมาณ เพราะมีฐานะยากจน ทั้งหมดมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนั้นควรจัดทั้งที่โรงเรียนและในหมู่บ้าน ทั้งเวลาเรียนปกติและวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ ใช้เวลาเรียน 1 ภาคเรียน เนื้อหาที่ใช้สอนควรจัดให้ครบวงจร โดยเริ่มตั้งแต่ ความสำคัญและคุณค่าของเสื่อกก ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับก การเตรียมวัสดุ-อุปกรณ์ การจักก การย้อมสี การทอเสื่อ การพัฒนาลวดลายต่างๆ ที่แปลกใหม่ การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเสื่อกก และการวางแผนการตลาดในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากเสื่อกก โดยมีครูร่วมกับวิทยากรท้องถิ่นร่วมกันจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ควรเน้นกิจกรรมกลุ่ม การสาธิตจากวิทยากร

ท้องถิ่น การอภิปราย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ส่วนการประเมินผลการเรียนรู้ควรเน้นการประเมินตามสภาพจริงและการสังเกตการปฏิบัติงาน

2. ผลการมีส่วนร่วมขึ้นวางแผนพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายต่างให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ได้มีมติให้แต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ฝ่ายต่างๆ ดังนี้ คณะกรรมการที่ปรึกษา จำนวน 10 คน คณะกรรมการวางแผนหลักสูตรท้องถิ่น จำนวน 14 คน คณะกรรมการฝ่ายพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จำนวน 13 คน คณะกรรมการฝ่ายตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร จำนวน 11 คน คณะกรรมการฝ่ายประเมินผล จำนวน 40 คน วิทยากรท้องถิ่นประจำโรงเรียน จำนวน 16 คน วิทยากรท้องถิ่นประจำหมู่บ้าน จำนวน 25 คน และคณะกรรมการฝ่ายนิเทศ กำกับ ติดตาม และประเมินผลการใช้หลักสูตร จำนวน 15 คน โดยคณะกรรมการฝ่ายวางแผนพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้ร่วมกันกำหนดโครงสร้างหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งวิเคราะห์จากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 และหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้ การงานอาชีพและเทคโนโลยี ผลสรุปความคิดเห็นร่วมกันได้ว่า หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การผลิตเสื่อกก ควรประกอบด้วย มาตรฐานการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี สาระการเรียนรู้ รายปี กำหนดเวลาเรียน คำอธิบายรายวิชา ลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การประเมินผล การเรียนรู้ สื่อและแหล่งการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้

3. ผลการมีส่วนร่วมขึ้นพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

คณะกรรมการฝ่ายพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ได้ให้ความร่วมมือในเขียนหลักสูตรท้องถิ่นตามที่วางแผนไว้ อันประกอบด้วย มาตรฐานการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี สาระการเรียนรู้ รายปี กำหนดเวลาเรียน คำอธิบายรายวิชา ลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การประเมินผล การเรียนรู้ สื่อและแหล่งการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 10 แผน แล้วให้คณะกรรมการฝ่ายตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร เป็นผู้พิจารณาเนื้อหาและความเหมาะสมของหลักสูตร ซึ่งทุกคนต่างได้ให้ข้อชี้แนะเพื่อปรับปรุงแก้ไขเป็นอย่างดีจนกระทั่งได้หลักสูตรและแผนการจัดการเรียนรู้ฉบับสมบูรณ์ก่อนนำไปทดลองใช้สอนกับนักเรียน ในขั้นนี้นอกจากจะได้ตัวเอกสารหลักสูตรและแผนการจัดการเรียนรู้ฉบับสมบูรณ์ออกมาแล้ว ยังได้เห็นถึงความเสียสละเวลาของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่ได้ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษา เพราะในห้วงเวลาดังกล่าวตรงกับฤดูการเก็บเกี่ยวข้าว แต่ทุกคนก็ได้เสียสละเวลาเพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจนสำเร็จลุล่วงด้วยดี

4. ผลการมีส่วนร่วมขึ้นนำหลักสูตรท้องถิ่นไปทดลองใช้

ครูผู้สอนและวิทยากรท้องถิ่นได้นำหลักสูตรท้องถิ่นไปทดลองใช้จัดการเรียนการสอนกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1/2 จำนวน 39 คน โดยร่วมกันสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ทั้ง 10

แผน พบว่า ทั้งครูผู้สอน วิทยากรท้องถิ่น และนักเรียน ต่างกระตือรือร้นและให้ความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม เป็นอย่างดี โดยมีผู้บริหาร ครู นักเรียนท้องถิ่น ผู้ปกครองนักเรียน ผู้นำชุมชน และชาวบ้าน ได้ให้ความสนใจและเยี่ยมชมในการจัดกิจกรรมดังกล่าว เมื่อขอความร่วมมือก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการให้ร่วมประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน การร่วมเก็บเกี่ยวผล และจกอก การร่วมเป็นวิทยากรพิเศษในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ การร่วมชมนิทรรศการผลงานนักเรียน เป็นต้น ผลจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่า นักเรียนสามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์และผ่านเกณฑ์การประเมินตามสภาพจริงที่กำหนดไว้ในแผนการจัดการเรียนรู้ทั้ง 10 แผน ถึงแม้ว่าในเบื้องต้นมีนักเรียนที่ยังไม่ผ่านเกณฑ์บ้าง แต่ครูผู้สอนและวิทยากรท้องถิ่นก็ได้ทำการซ่อมเสริมให้จนกระทั่งผ่านเกณฑ์กันทุกคน และยังมีแผนการจัดการเรียนรู้ที่ต้องปรับปรุงและแก้ไข จำนวน 2 แผน ได้แก่ เรื่อง การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเปลือก และ การจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากเปลือก เนื่องจากขาดแคลนวัสดุ-อุปกรณ์ที่สำคัญ ได้แก่ จักรอุตสาหกรรม และ เครื่องมีจำนวนน้อยไม่เพียงพอในการฝึกปฏิบัติของนักเรียน ทำให้ผลิตภัณฑ์ที่ได้มีจำนวนไม่มากนัก ครูผู้สอนและวิทยากรท้องถิ่นจึงได้ปรับเปลี่ยนวิธีการแปรรูปให้สอดคล้องกับสภาพความจริงมากที่สุด และปรับลดเกณฑ์การประเมินลงให้สอดคล้องกับกิจกรรมที่ปรับใหม่ จนกระทั่งทุกอย่างลุล่วงด้วยดี

5. ผลการมีส่วนร่วมขั้นตอนติดตามประเมินผลระหว่างปฏิบัติการ

ในการติดตามประเมินผลระหว่างปฏิบัติการ พบว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียน วิทยากรท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ต่างให้ความสนใจแวะมาเยี่ยมชม เป็นระยะๆ พร้อมทั้งให้กำลังใจ ให้ข้อเสนอแนะต่างๆ หากมีปัญหาระหว่างการปฏิบัติการ ก็ได้ร่วมกันระดมความคิดเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ จนลุล่วงด้วยดี ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญที่พบในขั้นนี้ พบว่า วัสดุ-อุปกรณ์ มีไม่เพียงพอ โดยเฉพาะเครื่อง และจักรอุตสาหกรรม ส่วนเวลาในการดำเนินการ พบว่า เวลาไม่เพียงพอในการฝึกปฏิบัติของนักเรียน ในด้านการประเมินผลของนักเรียนโดยให้ผู้ปกครองร่วมประเมิน พบว่า ผู้ปกครองยังขาดความรู้ความเข้าใจในการประเมินผลให้บุตรหลาน แต่อย่างไรก็ตาม ทั้งครูผู้สอน วิทยากรท้องถิ่น ผู้ปกครองนักเรียน และชุมชน ต่างก็ร่วมกันแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการปรับเปลี่ยนเกณฑ์การให้คะแนน การขยายเวลาปฏิบัติงานของนักเรียน โดยให้ทำนอกเวลาเรียน การซ่อมเสริมให้กับนักเรียน และได้มีการแก้ไขแผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 2 แผน ได้แก่ ได้แก่ การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเปลือก และ การจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากเปลือก เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ส่วนการประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนโดยให้ผู้ปกครองนักเรียนร่วมประเมินนั้น หากผู้ปกครองไม่สามารถประเมินได้ ก็ได้แก้ปัญหาโดยการปรับให้ผู้ปกครองนักเรียนคนอื่นได้ประเมินแทน และเมื่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสิ้นสุดลง

ได้ใช้แบบสอบถามนักเรียนทั้งชั้น เพื่อสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การผลิตสื่อออก พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่เห็นด้วยที่มีการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่น โดยให้เหตุผลว่า โรงเรียนและชุมชนมีพื้นที่เพียงพอในการปฏิบัติงาน ครูและวิทยากรท้องถิ่นมีความชำนาญในเรื่องที่สอน ทำให้ตนเองได้รับความรู้เพิ่มขึ้น เกิดความรักและภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง

6. ผลการมีส่วนร่วมขับเคลื่อนผลการปฏิบัติงานเมื่อสิ้นสุดกระบวนการวิจัย

เมื่อสิ้นสุดกระบวนการวิจัยแล้ว ตัวแทนของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้ร่วมสนทนากลุ่มเพื่อประเมินผลการปฏิบัติงาน พบว่า ทุกคนให้ความเห็นที่สอดคล้องกันว่า ในด้านการวางแผนและการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้นมีความเหมาะสมดีแล้ว เพราะได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ สอดคล้องกับความถนัดและความสามารถของแต่ละคน ส่วนด้านโครงสร้างหลักสูตรและแผนการจัดการเรียนรู้นั้น ต่างให้ความเห็นว่า มีการกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้รายปี สาระการเรียนรู้รายปี การกำหนดเวลาเรียน คำอธิบายรายวิชา การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การประเมินผล การเรียนรู้ สื่อและแหล่งการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ มีความชัดเจนและสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชนในท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา นำเอาทรัพยากรท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่มาใช้ให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นอย่างแท้จริง ในด้านการจัดกิจกรรม การเรียน การสอนตามหลักสูตรท้องถิ่น ครูผู้สอน วิทยากรท้องถิ่นให้ความร่วมมือดี มีความกระตือรือร้นในการร่วมกิจกรรม ส่วนใหญ่นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ เป็นไปตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ ส่วนปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ การขาดแคลนวัสดุ-อุปกรณ์ เวลาในการปฏิบัติงาน การประเมินผลงานของผู้ปกครองนักเรียน

จากกระบวนการวิจัยในครั้งนี้ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ให้การสนับสนุน ให้คำปรึกษา ตลอดจนเสนอแนะ การแก้ไขปัญหาต่างๆ มีการประสานงานกันในลักษณะเครือข่ายชุมชน โดยการชักชวนกันเข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษา มีการแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นฝ่ายต่างๆ และดำเนินตามบทบาทหน้าที่ของตนเอง จนได้เอกสารหลักสูตรและแผนการจัดการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเสียสละเวลาต่อส่วนรวม ความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรมร่วมกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ครูผู้สอนและวิทยากรท้องถิ่น มีเทคนิควิธีการสอนและสาริตที่เข้าใจง่าย มีการอธิบายอย่างชัดเจน จนกระทั่งผู้เรียนเข้าใจเป็นอย่างดี โดยพบว่า นักเรียนที่ผ่านการเรียนรู้ตามหลักสูตรท้องถิ่นสามารถผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ทุกคนและบรรลุตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ในหลักสูตรท้องถิ่น คือ มีความรู้ความเข้าใจกระบวนการทำงาน

กลุ่ม การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ การทำงานร่วมกับผู้อื่น สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ มีทักษะในการทอเสื่ออก และสามารถพัฒนาลวดลายเป็นของตนเอง ตลอดจนมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่น เรียนรู้อย่างมีความสุข มีความพอใจในผลงาน เห็นคุณค่าและภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเองมากขึ้น ในการติดตามประเมินผลระหว่างปฏิบัติการ ทำให้ทราบปัญหาและอุปสรรคตลอดระยะเวลาที่การดำเนินการวิจัย โดยปัญหาสำคัญที่พบ ได้แก่ การขาดแคลนวัสดุ-อุปกรณ์ เวลาในการปฏิบัติงานไม่เพียงพอ และผู้ปกครองนักเรียนบางส่วนยังขาดความรู้ความเข้าใจในการประเมินผลงานนักเรียน แต่อย่างไรก็ตามผู้มีส่วนเกี่ยวข้องก็สามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างทันท่วงที เมื่อประเมินผลการปฏิบัติงานเมื่อสิ้นสุดกระบวนการวิจัย ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้ร่วมกันประเมินผลจากการปฏิบัติงานที่ผ่านมา พบว่า ภาพโดยรวมแล้วหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง การผลิตเสื่ออกที่พัฒนาขึ้น มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน ควรมีการดำเนินการในลักษณะนี้ต่อไปอีก

อภิปรายผล

จากผลของการนำกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง การผลิตเสื่ออก ของโรงเรียนนาหนังพัฒนศึกษา อำเภอ โพนพิสัย จังหวัดหนองคาย มาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ สามารถระดมการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยนำเสนอการอภิปรายผล ดังนี้

การมีส่วนร่วมขึ้นสำรวจความต้องการของชุมชน พบว่า ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง นักเรียน ผู้นำชุมชน ผู้มีความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (การผลิตเสื่ออก) และศึกษานิเทศก์จังหวัดหนองคาย ต่างให้ความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและนำเสนอความต้องการของตนเองได้เป็นอย่างดี ในการเข้าหาชุมชนนั้น ผู้วิจัยได้รับข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) ซึ่งได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน และประธานกลุ่มแม่บ้านทั้ง 15 หมู่บ้าน ได้มีการเชื่อมโยงข้อมูลถึงบุคคลสำคัญที่ช่วยให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลงด้วยดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้มีความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (การผลิตเสื่ออก)

ในลักษณะการสร้างเครือข่าย จึงทำให้ผู้วิจัยสามารถเข้าถึงกลุ่มบุคคลต่างๆ ได้อย่างทั่วถึง และกลุ่มบุคคลดังกล่าวได้มีการประสานกันเองภายในกลุ่ม เพื่อชักชวนกันเข้ามามีส่วนร่วมการวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเครือข่ายสังคมของ Mayer (อ้างในเบญญา ยอดคำเนิน และคณะ, 2533) ที่ได้ตั้งเกณฑ์ว่า ถ้าจะศึกษาเครือข่ายสังคมนั้นต้องมีการกำหนดตัวบุคคลสำคัญที่เป็นศูนย์กลางก่อน แล้วจะได้เครือข่ายที่เกิดขึ้นตามลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคลนั้นกับบุคคลอื่น เป็นเครือข่ายที่ปฏิสัมพันธ์กันจากการติดต่อสื่อสาร การให้ข่าวสารข้อมูลต่างๆ ตลอดจนการแลกเปลี่ยนสิ่งของ เครื่องใช้ อาหาร ฯลฯ ที่เกิดขึ้นรอบข้างตัวบุคคลที่กำหนดให้เป็นตัวศูนย์กลางและระหว่างบุคคลหรือ

กลุ่มบุคคลอื่น ที่ตัวบุคคลซึ่งเป็นศูนย์กลางมีความสัมพันธ์ด้วย จากการสร้างเครือข่ายดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยได้รับความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆ เป็นอย่างดี เพราะเครือข่ายบุคคลเหล่านี้ มีความสัมพันธ์ทางสังคมกันมาก่อน จึงสนิทสนมและคุ้นเคย มีการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างเป็นกันเองและตรงไปตรงมา ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของวิสุทธิศักดิ์ หวานพร้อม (2543) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย โดยศึกษาผลการมีส่วนร่วมของชุมชนชั้นวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุของปัญหา พบว่า ชุมชน ได้มีการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้และร่วมตรวจสอบปัญหาซึ่งกันและกัน ผลจากการสำรวจความต้องการของชุมชน พบว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ต่างแสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่า ต้องการให้โรงเรียนนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยให้เหตุผลว่า สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นการส่งเสริมการประกอบอาชีพ การใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ วัสดุอุปกรณ์มีอยู่ในท้องถิ่นหาง่ายและประหยัดค่าใช้จ่าย ที่สำคัญเป็นการส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกรมวิชาการ (2542) ที่ศึกษาเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน พบว่า ผู้รู้ในท้องถิ่นเห็นด้วยที่หลักสูตรเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรและจัดการเรียนการสอน นอกจากจะสอนให้นักเรียนมีความรู้ ประสบการณ์ในเนื้อหาวิชาแล้ว ยังได้เน้นให้นักเรียนได้เห็นคุณค่าของผู้รู้และองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น

การมีส่วนร่วมในชั้นวางแผนพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น คณะกรรมการฝ่ายวางแผนหลักสูตร และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้ร่วมกันวิเคราะห์หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กลุ่มสาระการเรียนรู้ การงานพื้นฐานอาชีพและเทคโนโลยี และหลักสูตรสถานศึกษา จนกระทั่งได้โครงร่างหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วย มาตรฐานการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี สาระการเรียนรู้รายปี กำหนดเวลาเรียน คำอธิบายรายวิชา ลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การประเมินผลการเรียนรู้ สื่อและแหล่งการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 10 แผน ซึ่งเป็นไปตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่กำหนดไว้ในคู่มือการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ การงานอาชีพและเทคโนโลยี (กรมวิชาการ, 2544ก)

การมีส่วนร่วมในชั้นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น คณะกรรมการฝ่ายพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ได้ดำเนินการเขียนเอกสารหลักสูตรและแผนการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางโครงร่างหลักสูตรท้องถิ่นที่กำหนดไว้ในชั้นการวางแผนพัฒนาหลักสูตร โดยเนื้อหาที่พัฒนาขึ้นนั้น ได้นำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การใช้กระบวนการกลุ่ม การปฏิบัติจริง การสาธิตจากวิทยากรท้องถิ่น การประเมินตามสภาพจริง โดยเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองนักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนร่วมกับครูและ

วิทยากรท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 (2544, หน้า 14-45, 56-57) ที่บัญญัติว่า การจัดการศึกษาให้ยึดหลักการมีส่วนร่วมของสังคม การจัดระบบ โครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาให้ยึดหลักการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน โดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญา ท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา หลังจากนั้นจึงได้นำเอกสาร หลักสูตรท้องถิ่น ให้คณะกรรมการฝ่ายตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรได้พิจารณาเนื้อหาและความเหมาะสม ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าว ได้ร่วมกันตรวจสอบ ให้คำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไข ข้อบกพร่องต่างๆ ก่อนนำไปใช้จริง

การมีส่วนร่วมชั้นนำหลักสูตรท้องถิ่นไปทดลองใช้ โดยมีครูผู้สอนร่วมกับวิทยากร ท้องถิ่นนำหลักสูตรท้องถิ่นที่ปรับปรุงแก้ไขจนสมบูรณ์ไปทดลองใช้กับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 1 นั้น พบว่า นักเรียนมีความกระตือรือร้นและสนุกสนานในการเรียน มีความรู้ความเข้าใจกระบวนการ ทำงานกลุ่ม มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ การทำงานร่วมกับผู้อื่น สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปปรับ ใช้ในชีวิตประจำวันได้ มีทักษะในการทอเล่อกอก และสามารถพัฒนาลวดลายเป็นของตนเอง ตลอดจน มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่น เรียนรู้อย่างมีความสุข มีความพอใจในผลงาน เห็นคุณค่าและภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเองมากขึ้น นั่นอาจเป็นเพราะว่า หลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนา ขึ้น เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เรียงลำดับเนื้อหาจากง่ายไปหายาก เน้นกระบวนการกลุ่ม การปฏิบัติจริง การมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่ม เนื้อหาและกิจกรรมที่สอนมีความยืดหยุ่น เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ปฏิบัติงานตามความถนัดและความสนใจ ได้ประเมินผลงานของตนเอง และเพื่อน มีสภาพแวดล้อมที่กว้างขวาง เรียนรู้ในชุมชนท้องถิ่นของนักเรียน และนักเรียนเคยมี ประสบการณ์มาก่อนบ้างแล้ว ซึ่งแสดงว่าหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การผลิตเต่อกอก ที่พัฒนาขึ้น สอดรับ กับทฤษฎีการเรียนรู้กับการพัฒนาหลักสูตรที่วิชัย ประสิทธิ์วุฒวเวช (2542, หน้า 60-64) ได้สรุปข้อมูล เกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้ 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มพฤติกรรมนิยม มีแนวความเชื่อว่า ในการพัฒนา หลักสูตรควรมีการแบ่งเนื้อหาสาระของหลักสูตรเป็นส่วนๆ เรียงลำดับจากง่ายไปหายาก จนเรียนรู้ สิ่งซับซ้อนได้ จะต้องคำนึงถึงการฝึกหัด เพราะเป็นการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง 2) กลุ่มพุทธินิยม มีแนวความเชื่อว่า ในการพัฒนาหลักสูตรจะต้องมีเนื้อหาสาระและประสบการณ์ที่ สอดคล้องกับพัฒนาการของผู้เรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนควรเน้นการแก้ไขปัญหา การ ค้นคว้า เนื้อหาสาระควรมีความสอดคล้องและรับหรือเสริมกัน 3) กลุ่มแรงจูงใจ มีแนวความเชื่อว่า ในการพัฒนาหลักสูตรควรมีความยืดหยุ่น โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนตามความถนัดและสนใจ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเน้นบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่จูงใจผู้เรียน และให้ความสำคัญใน ด้านจิตพิสัย นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธิดารัตน์ ลำพวย (2543) ที่ได้ศึกษา เรื่อง

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นวิชางานเลือก กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ เรื่อง การทอเสื่อ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีคุณค่าสูง นักเรียนบรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และผ่านเกณฑ์การประเมิน เนื่องจากหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน นักเรียน สามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้ สามารถนำทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า ส่งผลให้การจัดการศึกษาโดยใช้หลักสูตรท้องถิ่นประสบผลสำเร็จ

การมีส่วนร่วมขึ้นติดตามผลระหว่างปฏิบัติการ พบว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียน วิทยากรท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ต่างให้ความสนใจแวะมาเยี่ยมชม เป็นระยะๆ พร้อมทั้งให้กำลังใจ ให้ข้อเสนอแนะต่างๆ หากมีปัญหาระหว่างการปฏิบัติการ ก็ได้ร่วมกันระดมความคิดเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ จนลุล่วงด้วยดี ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญที่พบในขั้นนี้ได้แก่ วัสดุ-อุปกรณ์ มีไม่เพียงพอ โดยเฉพาะโครงกึ่ง และจักรอุตสาหกรรม ส่วนเวลาในการดำเนินการ พบว่า เวลาไม่เพียงพอในการฝึกปฏิบัติของนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวิทย์ เสวตวงศ์ (2542) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนประถมศึกษา : กรณีศึกษา สำนักงานการประถมศึกษา อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี พบว่า ปัญหาที่พบในการดำเนินการ คือ โรงเรียนมีวัสดุ-อุปกรณ์ไม่เพียงพอ โดยมีระดับของปัญหาด้านวัสดุ- อุปกรณ์ ครุภัณฑ์ และอาคารสถานที่ที่มีปัญหาอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับ กรมวิชาการ (2542) ที่ได้ศึกษา เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน พบว่า ปัญหาที่เกิดขึ้น คือ วัสดุ-อุปกรณ์การสอนมีไม่เพียงพอ เวลาในการทำกิจกรรมไม่ต่อเนื่อง และระเบียบราชการไม่เอื้อให้โรงเรียนทำงานร่วมกับชุมชน ในส่วนของการประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนนั้น เน้นการประเมินตามสภาพจริง โดยใช้รูบริกส์ มีการกำหนดเกณฑ์เพื่อให้คะแนนและระดับคุณภาพของงาน ซึ่งมีครูผู้สอน วิทยากรท้องถิ่น นักเรียน และผู้ปกครองนักเรียนร่วมกันประเมิน พบว่า ครูผู้สอน วิทยากรท้องถิ่น และนักเรียน ต่างพึงพอใจที่ได้มีส่วนร่วมในการประเมิน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะได้มีโอกาสฝึกปฏิบัติจริง ได้ใช้ความรู้ความสามารถตามความถนัดได้เต็มที่ มีการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ปรับปรุงและแก้ไขข้อบกพร่องของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับ อนงค์ อึ้งตระกูล (2542) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงานในรายวิชาบัญชีบริการ ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า จากการประเมินโดยใช้รูบริกส์ นักเรียนมีความก้าวหน้าผ่านเกณฑ์ประเมินทั้งหมด คือ ในด้านทักษะปฏิบัติ ด้านพฤติกรรมการเรียน ด้านจิตพิสัย นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์ และมีความคิดเป็นของตนเองมากขึ้น ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า ถ้านักเรียนเข้าร่วมและทำกิจกรรมการเรียนการสอนทุกครั้ง ส่วนมากจะผ่านเกณฑ์กันทุกคน เพราะส่วนใหญ่เป็นการทำกิจกรรมกลุ่ม ยกเว้นที่ให้ทำเสาร์อาทิตย์ นักเรียนที่ไม่ผ่านเกณฑ์เพราะไม่เข้าร่วมกิจกรรมกับเพื่อน ซึ่งเนื่องมาจากนักเรียนมีภารกิจที่ต้องช่วยเหลืองาน

ผู้ปกครอง ในวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ ในการนี้ ผู้วิจัยร่วมกับครูผู้สอนและวิทยากรท้องถิ่น ได้ปรึกษา ร่วมกันว่า ให้นักเรียนที่ยังไม่ผ่านเกณฑ์ในแต่ละจุดประสงค์ ได้ปรับปรุง และแก้ไขในจุดที่ยังไม่ผ่าน โดยให้ทำในวันปกติที่มาเรียนหนังสือ แต่ทำนอกเวลาเรียน เช่น ช่วงคาบว่าง พักกลางวัน หรือหลัง เลิกเรียนแทน จนกระทั่งผ่านเกณฑ์ทุกคน ทุกจุดประสงค์การเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สิริลักษณ์ ตลาด (2545) ที่ศึกษา เรื่อง การประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริงในกลุ่มสร้างเสริม ประสบการณ์ชีวิต เรื่อง พลังงานและสารเคมี ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า นักเรียนและผู้ปกครองนักเรียนเห็นด้วยต่อการประเมินตามสภาพจริง ทั้งนี้เนื่องมาจากนักเรียนได้มีส่วนร่วมในการ ทำกิจกรรม มีโอกาสตรวจสอบความสามารถแก้ไขข้อบกพร่องของตนเอง ในส่วนของการประเมิน ผลงานของบุตรหลาน โดยให้ผู้ปกครองนักเรียนร่วมประเมินนั้น ผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่ยังเห็น ว่าการประเมินควรเป็นเรื่องของครูผู้สอนและวิทยากรท้องถิ่น เพราะขาดความรู้ความเข้าใจในการ ประเมิน มีการให้บุตรหลานประเมินแทนตนเอง ซึ่งอาจเป็นเพราะว่าส่วนใหญ่แล้วผู้ปกครองนักเรียน มักจะเป็นปู่ ย่า ตา ยาย ที่สูงอายุ อ่านหนังสือไม่ค่อยออก และไม่เข้าใจข้อกระทงในการประเมิน อีกทั้งการประเมินโดยผู้ปกครองนักเรียนยังเป็นเรื่องใหม่สำหรับโรงเรียนชนบทที่อยู่ห่างไกลเมือง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กนกอร ยศไพบุญย์ และบุญธรรม ศิริบุญยกาญจน์ (2544) ที่ได้ศึกษา เรื่อง การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา โรงเรียนประถมศึกษา จังหวัด ขอนแก่น พบว่า ในด้านการจัดทำเกณฑ์มาตรฐานต่างๆ ในโรงเรียน ผู้ปกครองและชุมชนยังเห็นว่าการสร้างเกณฑ์มาตรฐานต่างๆ เป็นเรื่องของครูผู้สอนและผู้บริหารโรงเรียน มีรายละเอียดเชิงลึก เฉพาะเรื่อง ยากแก่การทำความเข้าใจ ประกอบกับสังคมไทยส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจและเจตคติ ที่ค่อนข้างลบต่อระบบการประเมินและการตรวจสอบ และเนื่องจากคนไทยมีลักษณะการยึดหยุ่น ประนีประนอม ทำตัวตามสบาย ไม่ชอบความขัดแย้ง ไม่ชอบการเปลี่ยนแปลง เมื่อการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนสิ้นสุดลงได้สอบถามความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การผลิตเปลือก พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่น โดย ข้อที่นักเรียนเห็นด้วยมากที่สุด ได้แก่ โรงเรียนและชุมชนมีพื้นที่ให้นักเรียน ได้ปฏิบัติงานอย่างเพียงพอ (ร้อยละ 100) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า โรงเรียนและชุมชนมีพื้นที่กว้างขวาง มีต้นกกที่อยู่ตามแหล่งน้ำ ธรรมชาติหลายแห่งอย่างเพียงพอต่อความต้องการ ส่วนข้อที่นักเรียนไม่เห็นด้วยมากที่สุด ได้แก่ นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติงานในสถานที่จริงในท้องถิ่นของนักเรียน (ร้อยละ 10.80) ซึ่งเป็นเพราะว่า ข้อคำถามนั้นเป็นการถามข้อเท็จจริง นักเรียนจึงเกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนในข้อกระทงคำถาม โดย เข้าใจว่า การปฏิบัติงานในสถานที่จริงควรปฏิบัติในหมู่บ้านไม่ใช่ที่โรงเรียน ซึ่งการนี้ ผู้วิจัยได้อธิบาย และทำความเข้าใจกับนักเรียนดังกล่าวแล้ว อย่างไรก็ตาม นักเรียนยังมีความประสงค์จะฝึกปฏิบัติที่ หมู่บ้านของตนเองมากกว่า เพราะเมื่อมีเวลาว่างจะได้ปฏิบัติงานได้เต็มที่ ดังนั้นควรมีการปรับแก้

ข้อกระทงคำถามความคิดเห็นให้ชัดเจน โดยปรับเป็น การฝึกปฏิบัติงานในสถานที่จริงทั้งในหมู่บ้าน และโรงเรียนมีความเหมาะสม

การมีส่วนร่วมขั้นประเมินผลการปฏิบัติงานเมื่อสิ้นสุดกระบวนการวิจัย ตัวแทนของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้ร่วมสนทนากลุ่มเพื่อประเมินผลการปฏิบัติงาน พบว่า ทุกคนมีความพึงพอใจในการเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในครั้งนี้ โดยให้ความเห็นที่สอดคล้องกันว่า หลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้นนั้นมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน ครูผู้สอนและวิทยากรท้องถิ่นมีเทคนิควิธีการสอนและสาธิตที่เข้าใจง่าย มีการอธิบายอย่างชัดเจน นักเรียนที่ผ่านการเรียนรู้ตามหลักสูตรท้องถิ่นสามารถผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ทุกคนและบรรลุตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ในหลักสูตรท้องถิ่น คือ มีความรู้ความเข้าใจกระบวนการทำงานกลุ่ม การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ การทำงานร่วมกับผู้อื่น สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่น เรียนรู้อย่างมีความสุข มีความพอใจในผลงาน เห็นคุณค่าและภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเองมากขึ้น โดยทุกฝ่ายต้องการให้นำหลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้นไปใช้สอนต่อไปอีก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชัยวิวัฒน์ วงศ์สวัสดิ์ (2538) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น วิชางานเลือกกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ในโรงเรียนที่ใช้ภาษาถิ่นหลายภาษา : กรณีศึกษา โรงเรียนบ้านหิน พบว่า หลักสูตรมีความสอดคล้องกับท้องถิ่นและเหมาะสมกับผู้เรียน มีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตประจำวัน เนื่องจากหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีความเกี่ยวข้องกับสภาพท้องถิ่น และการดำรงชีวิตในท้องถิ่น การประเมินผลการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปทดลองใช้ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง คือ นักเรียน ครูผู้สอน และผู้ปกครองนักเรียน มีความพอใจในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้หลักสูตรท้องถิ่น เนื่องจากหลักสูตรมีความสอดคล้องกับการดำรงชีวิตประจำวัน และสอดคล้องกับ กรมวิชาการ (2542) ที่ได้ศึกษานโยบายท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน พบว่า ผู้รู้ในท้องถิ่นทั้งหมดเห็นด้วยที่หลักสูตรเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรและจัดการเรียนการสอน นอกจากจะสอนให้นักเรียนมีความรู้และประสบการณ์ในเนื้อหาวิชาที่เรียนแล้ว ยังได้เน้นให้นักเรียนเห็นคุณค่าของผู้รู้และองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ เจริญศักดิ์ ชุมนุช (2540) และบัวผัน ลัดติศา (2540) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน และการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น พบว่า ชุมชนได้มีความรู้สึกที่ดีขึ้นต่อโรงเรียนและการจัดการศึกษา การที่ชุมชนได้มีส่วนร่วมทุกขั้นตอนในการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่น ทำให้กลุ่มเกิดการเรียนรู้ในการแก้ปัญหาาร่วมกัน และสามารถนำเอาความรู้ไปปฏิบัติจริงให้เกิดผลดีแก่ชุมชน สามารถแก้ปัญหาตามความต้องการของชุมชนได้ แสดงให้เห็นว่า แนวคิดการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม นอกจากจะเป็นไปได้แล้ว ยังทำให้ชุมชนได้มีการเรียนรู้ปัญหาและการแก้ปัญหาาร่วมกันอย่างน่าพึงพอใจ

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ อุดม คำขาด (2544) ที่ได้ศึกษา กระบวนการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชน กรณีผลิตภัณฑ์เถาวัลย์บ้านใหม่ ตำบลวังซัน อำเภอวังซัน จังหวัดแพร่ พบว่า ผู้นำชุมชน ครูผลิตภัณฑ์เถาวัลย์ คณะครู ผู้บริหาร ผู้ปกครองนักเรียน นักเรียน และชุมชนบ้านใหม่ ได้ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีความพึงพอใจ และภาคภูมิใจ ต่อกิจกรรมการเรียนรู้งานผลิตภัณฑ์เถาวัลย์

การนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัยครั้งนี้ สามารถระดมความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เนื่องจากชุมชนนาหนังเป็นสังคมวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ผู้คนมีจิตใจที่แน่วแน่ตั้งมั่น ในท้องถิ่นมีแหล่งทรัพยากร ต้นกกและผู้รู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเพียงพอ ถึงแม้ว่าจะมีระบบเทคโนโลยีและฐานะทางเศรษฐกิจที่ยังไม่ดีนัก แต่ก็ถือว่าอยู่ในขั้นที่ช่วยเหลือตนเองได้ เกิดการพึ่งพาตนเอง อันทำให้ชุมชนเกิดความสมดุล มีความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนของตนเอง อีกทั้งมองเห็นคุณค่าและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่น มีความพึงพอใจในสิ่งที่ชุมชนมีอยู่ ตลอดจนสามารถดำรงชีวิตได้อย่างพอประมาณ อันสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ที่ได้ทรงมีพระราชกระแสรับสั่งแนะแนวทางการดำเนินชีวิตโดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า “พอเพียงนี้มีความหมาย คือ คำว่าพอ ก็พอเพียงนี้ก็พอแค่นั้นเอง คนเราถ้าพอใจในความต้องการมันก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อย ก็เบียดเบียนผู้อื่นน้อยถ้าประเทศใดมีความคิดอันนี้ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภมาก คนเราก็อยู่เป็นสุขพอเพียงนี้อาจจะมีมาก มีมาก อาจจะมีhurstก็ได้ แต่ว่าต้องไม่เบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณ พุดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติก็พอเพียง” (4 ธันวาคม 2541 อ้างใน สุขเมธ ดันดิเวชกุล, 2543) เมื่อนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นเครื่องมือทางความคิด ทำให้เห็นภาพของการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่มีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง เป็นวงจรไปเรื่อยๆ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดพื้นฐานของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่กล่าวว่า กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและไม่สิ้นสุดในวงจร แต่เป็นการเริ่มเพื่อนำไปสู่วงจรใหม่ ซึ่งเป็นวงจรของการแสวงหาความรู้และการกระทำ โดยวงจรนี้จะดำรงอยู่และดำเนินต่อไปตราบเท่าที่คนในชุมชนยังสามารถร่วมกันวิจัยอยู่ได้ (จนิษฐา กาญจนรังสี, 2544)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้

1.1 เนื่องจากลักษณะการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษายังเป็นเรื่องใหม่สำหรับโรงเรียนชนบทห่างไกลตัวเมือง จึงควรมีการเตรียมความพร้อมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยอาจจะทำความเข้าใจและพูดคุยรายละเอียดต่างๆ ให้ชัดเจนขึ้น

1.2 ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดให้นักเรียนได้เรียนรู้เป็นรายปี ดังนั้นจึงควรขยายเวลาของหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การผลิตเสื่อกก จาก 80 ชั่วโมง เป็น 160 ชั่วโมงต่อปี เพื่อให้นักเรียนเรียนรู้ได้ครบถ้วน อาจเพิ่มเติมเนื้อหาและการปฏิบัติงาน อาทิเช่น การปลูกกกเอง การดูแลรักษาต้นกก เป็นต้น เนื่องจากการนำกกสามเหลี่ยม(ฝื่อ) ที่ขึ้นตามแหล่งน้ำธรรมชาติ มาใช้ในการทอเสื่อ มีความประปรายมากกว่าและมีความละเอียดของลวดลายเสื่อน้อยกว่าการใช้กกกลม (ไหล) ดังนั้น ควรได้ส่งเสริมการปลูกกกกลมขึ้นในหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อที่นักเรียนจะได้นำกกไปใช้ในกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตรท้องถิ่นดังกล่าว ควบคู่ไปกับการใช้กกจากแหล่งน้ำธรรมชาติ

1.3 การจัดการกิจกรรมการเรียนการสอน ควรมีการยืดหยุ่นเรื่องเวลาให้เหมาะสมตามความยากง่ายของเนื้อหา ควรเน้นการปฏิบัตินอกสถานที่ให้มากกว่าเดิม เช่น การฝึกปฏิบัติทอเสื่อควรใช้สถานที่ภายในหมู่บ้านของนักเรียน เพราะนักเรียนจะมีเวลาว่างในการฝึกปฏิบัติมากกว่าอยู่โรงเรียน

1.4 โรงเรียนควรจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนมีความรู้พื้นฐานในการตัดเย็บมาก่อนเพื่อจะได้สะดวกในการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเสื่อกก และส่งเสริมให้มีการพัฒนาฝีมือในการทอเสื่อให้ปราณีตมากขึ้นกว่าเดิม เพื่อจะได้เป็นที่ต้องการของตลาด ตลอดจนจัดหาวิทยากรที่ชำนาญในด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายและแปลกใหม่ รวมทั้งการส่งเสริมการตลาดเพื่อช่วยในการวางแผนการจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากเสื่อกก

1.5 โรงเรียนและชุมชนควรมีส่วนร่วมในการจัดเตรียมวัสดุ-อุปกรณ์และเครื่องมือ ให้มีจำนวนให้เพียงพอต่อการฝึกปฏิบัติ โดยอาจมีการจัดตั้งกลุ่มทอเสื่อกกของตำบลนาหนัง เพื่อที่จะได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณ และวัสดุ-อุปกรณ์จากหน่วยงานของรัฐ ได้ง่ายขึ้น

1.6 โรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดสรรงบประมาณหมวดค่าตอบแทนใช้สอยเพื่อมอบให้แก่วิทยากรท้องถิ่นเพื่อจะได้เป็นขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน รวมทั้งสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรท้องถิ่น

1.7 การนำผู้ปกครองนักเรียน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ เข้ามามีส่วนร่วมในการ ประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน ควรทำความเข้าใจและชี้แจงเหตุผลให้ชัดเจน อาจให้นักเรียนเป็น คนอ่านกระทงข้อความให้ผู้ปกครองฟังแล้วให้ผู้ปกครองเป็นฝ่ายบอกคะแนน หรือไม่อาจให้ ผู้ปกครองนักเรียนคนอื่นที่สามารถอ่านออกเขียนได้ช่วยประเมินอีกทางหนึ่ง นอกจากนั้นควรแยกทำ แบบประเมินสำหรับผู้ปกครองไว้ต่างหาก โดยใช้ข้อความสั้นๆ กระชับที่เข้าใจง่าย อาจมีภาพ ประกอบ

1.8 ในการประเมินตามสภาพ ควรเพิ่มรายละเอียดของรูปวิทัศน์ให้ชัดเจน โดยจัดทำ ในลักษณะการแยกย่อยลงไปอีก เพื่อจะได้เห็นภาพที่ชัดเจนขึ้น เนื้อเรื่องที่ต่างกันควรจัดทำแบบ ประเมินที่แตกต่างกันไปตามเนื้อเรื่องนั้นๆ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 โรงเรียนควรจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องอื่นที่มีลักษณะคล้ายกันนี้ อาทิเช่น การสานกระติบข้าว การสานตะกร้า การทำอาหารพื้นเมือง การทำบายศรีสู่ขวัญ และอื่นๆ ซึ่งเป็น ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในตำบลนาหนังเช่นกัน

2.2 โรงเรียนควรมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การผลิตเสื่อกก ในลักษณะต่อ ยอดขึ้นไปอีก เพื่อใช้สอนสำหรับนักเรียนที่ผ่านการเรียนรู้ตามหลักสูตรท้องถิ่นแล้วเลื่อนระดับในชั้น ที่สูงขึ้น โดยอาจเพิ่มการแปรรูปด้วยวิธีการสานเป็นกระเป๋า ตะกร้า ของที่ระลึก ที่ใส่ขวดไวน์ และ อื่นๆ

2.3 ในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น อาจทำในลักษณะหลักสูตรบูรณาการร่วมกับกลุ่ม สาระการเรียนรู้อื่นๆ

2.3 โรงเรียนควรหาวิธีการที่จะนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในกลุ่ม สาระการเรียนรู้อื่นๆ

2.4 ควรมีการติดตามผลการดำเนินของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องว่าได้นำผลการมีส่วนร่วม ในการวิจัยครั้งนี้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืนหรือไม่ ในระดับใด